

Piotr Romanowski

Uniwersytet Warszawski

p.romanowski3@uw.edu.pl

ORCID: 0000-0003-0520-1250

DOI: 10.33896/PorJ.2024.3.4

ANALIZA OBECNOŚCI JĘZYKA POLSKIEGO W KRAJOBRAZIE JĘZYKOWYM LONDYŃSKIEJ DZIELNICY

1. WPROWADZENIE

W artykule ukazano, jak użytkownicy języka polskiego żyjący w diasporze londyńskiej dzielnicy Ealing posługują się polszczyzną w przestrzeni publicznej. Historia tej grupy rozmówców sięga II wojny światowej. Używanie języka polskiego pozwala im wyznaczać własne terytorium społeczne i kulturowe, a także tworzyć i wzmacniać swoje poczucie przynależności. Jak wykazało badanie opisane w artykule, członkowie tej społeczności charakteryzują się wysokim stopniem świadomości etnolingwistycznej oraz zaangażowaniem w sprawy społeczne, gospodarcze i kulturowe.

Artykuł składa się z dwóch części. W pierwszej, o charakterze teoretycznym, dokonano przeglądu badań nad krajobrazem (pejzażem) językowym z uwzględnieniem typów i gatunków znaków. Następnie krótko zaprezentowano polską diasporę w Wielkiej Brytanii. Zwrócono przy tym szczególną uwagę na ważne wydarzenia historyczne (m.in. przystąpienie Polski do UE i Brexit) oraz ich wpływ na liczebność Polonii. Druga część artykułu nawiązuje do tej tematyki i zawiera zarys badania przeprowadzonego w Ealing. Przybliży jego założenia metodologiczne, w tym wybrane ramy analizy, i opisuje pozyskiwanie danych. Na koniec przedstawiono dokładną analizę wyników i dyskusję o nich, a także wnioski mające implikacje dla przyszłych badań.

1. CZYM SĄ BADANIA NAD KRAJOBRAZEM JĘZYKOWYM?

Badania krajobrazu językowego skupiają się, według Landry'ego i Bourhisa (1997: 23–25), na „widoczności i wyrazistości języków na znakach publicznych i komercyjnych na danym terytorium lub w danym regionie”. Badacze ci definiują krajobraz językowy jako „język znaków dróg publicznych, tablic reklamowych, nazw ulic, nazw miejscowo-

ści, szyldów sklepów komercyjnych i znaków publicznych na budynkach rządowych, tworzących krajobraz językowy danego terytorium, regionu lub aglomeracji miejskiej”. Coulmas (2009: 14) w prosty sposób określa badania nad krajobrazem językowym jako „badania nad napisami w sferze publicznej” i wyjaśnia, że mają one na celu poznanie związków pomiędzy użyciem języka w przestrzeni publicznej a życiem społecznym, a także innymi atrybutami społecznymi, takimi jak pochodzenie etniczne, narodowość, rasa i religia. Krajobraz językowy jest wynikiem działania człowieka (Pietikäinen i in. 2011), a jego badanie często obejmuje ogólne zasady użycia języka panujące w regionie lub społeczności językowej (Hult, Kelly-Holmes 2019). Gorter (2013: 191) w swoich rozważaniach o krajobrazie językowym odnosi się do „wielojęzycznych krajobrazów miejskich”, ponieważ większość przykładów dotyczy wielojęzycznych napisów ulokowanych w sferze publicznej przestrzeni miejskich (Hallett, Quiñones 2023).

Scollon i Wong Scollon (2003) wprowadzają pojęcie geosemiotyki, które ułatwia zrozumienie znaków, a także zwraca uwagę na relację między dziedziną semiotyki a przestrzenią. Oznakowanie wielojęzyczne możemy analizować z perspektywy semiotyki przestrzeni – szczególnie za pomocą wywodzącej się z niej teorii, w ramach której interpretuje się tokeny językowe zgodnie z ich miejscem w świecie materialnym. Na obszarach i terytoriach wieloetnicznych, na których używane są zarówno języki głównego nurtu, jak i języki mniejszości (np. w Londynie), ich reprezentację (lub jej brak) – czcionkę napisów, kolejność stosowania języków – uważa się za wyznacznik władzy i statusu społeczności językowych zamieszkujących dane miejsce (Landry, Bourhis 1997). Dzięki badaniom krajobrazu językowego otwiera się perspektywa badania żywotności języków i grup etnolingwistycznych (Shohamy 2012). Obecność jednych języków i jednocześnie nieobecność innych to jasna informacja o ich wartości i znaczeniu (Lanza, Woldemariam 2009; Cenoz, Gorter 2015).

Wraz z zainteresowaniem pejzażem językowym wzrosła różnorodność dotyczących go badanych zagadnień w różnych regionach (Karolak 2022). W ciągu ostatnich 20 lat liczne badania koncentrowały się na wielowarstwowych powiązaniach między językiem a społeczeństwem, szczególnie w kontekstach wielojęzycznych (Gorter 2023). Zarówno lingwiści stosowani, jak i socjolingwiści analizowali m.in.: języki mniejszościowe (Tufi 2013), rolę języka angielskiego (Bolton 2012; Vandembroucke 2014), wpływ globalizacji na język (Lanza, Woldemariam 2014), multimodalność (Malinowski 2009), wielokulturowość (Putz, Mund 2019), politykę językową (Shohamy 2015). Warto zauważyć, że w większości badań zajmowano się wielojęzycznymi środowiskami miejskimi (Backhaus 2006). Wiele analiz dotyczyło użycia różnych języków w kontekście komercyjnym (Li, Zhu 2021). Niektórzy autorzy skupiali się na instytucjach edukacyjnych (Seals 2021). Badanie opisane w tym artykule odróżnia się jednak od innych: koncentruje się bowiem na użyciu polszczyzny jako języka, który – choć istnieją liczne polskie społeczności rozproszone po całym świecie – nie jest dostatecznie zbadany w pejzażu językowym.

Niewiele jest prac naukowych dotyczących polszczyzny w pejzażu językowym. Zaskakuje zwłaszcza to, że tylko nieliczni badacze podjęli się zanalizowania języka polskiego w przestrzeni publicznej. Z uwagi na niewielką liczbę publikacji o języku polskim w diasporach to studium ma przede wszystkim zobrazować, w jaki sposób polszczyzna jest reprezentowana w Londynie. Na tym tle wyjątkiem jest praca Opsahl (2023) dotycząca obecności języka polskiego w norweskiej przestrzeni publicznej. Warto też zaznaczyć, że kilkoro językoznawców analizowało widoczność języków mniejszościowych w przestrzeni publicznej Polski (Łodziński 2019), pejzaż językowy Kaszub (Góral 2011), wielojęzyczny pejzaż Krakowa (Dąbrowska 2020) czy pejzaż językowy na granicy niemiecko-polskiej (Kimura 2017). Ponadto język polski jako język turystyki w Wilnie był badany również przez Geben (2022), a jeszcze inne studium dotyczyło wielojęzycznego oznakowania w litewskich i polskich kurortach (Ruzaitė 2017).

2. ZNAKI I ICH KATEGORYZACJA

Jak zauważają Barni i Bagna (2017), przestrzeń publiczna nie jest areną statyczną, tylko miejscem płynnym i dynamicznym. Shohamy i Waksman (2013) rozszerzają tę definicję, dodając, że użytkownicy przestrzeni publicznej nieustannie ją konstruują, dekonstruują i rekonstruują. Znaki w pejzażu językowym odzwierciedlają i regulują strukturę przestrzeni, w której funkcjonują. Użycie języka w przestrzeni publicznej nie jest przypadkowe; wręcz przeciwnie – kształtuje się systematycznie i pod wpływem kontekstu, w którym się pojawia. Przesłania i wybory nigdy nie pozostają neutralne, ponieważ odzwierciedlają i reprezentują różnorodne dyskursy tych, którzy je tworzą, i tych, którzy je interpretują.

Choć podział na znaki odgórne (z ang. *top-down*) i oddolne (z ang. *bottom-up*) dokonany przez Ben-Rafaela i in. (2006) może wydawać się ogólny, to okazuje się bardzo przydatny we wstępnej ocenie zebranego korpusu znaków. Trafnie odnosi się do różnicy pomiędzy znakami oficjalnymi, umieszczanymi przez rząd lub powiązane z nim instytucje, a znakami nieoficjalnymi, instalowanymi przez firmy czy też organizacje prywatne (Gorter 2006). W analizie badacze skupiają się również na przykładach użycia różnych języków widocznych na znakach, zajmują się kolejnością, kombinacjami i układem tych języków. Ze względu na te czynniki dzielą znaki na jednojęzyczne, dwujęzyczne i wielojęzyczne (Cenoz, Gorter 2006).

Możliwa typologia, opracowana z myślą o tym, aby zanalizować korpus oznakowań, podkreśla podstawową funkcję znaków (Garvin, Eisenhower 2017). Dzieli znaki na:

- 1) nawigacyjne,
- 2) informacyjne,

- 3) ekspresyjne,
- 4) interakcyjne,
- 5) symboliczne.

Oznakowanie nawigacyjne może zawierać m.in. pisemne instrukcje dotyczące bezpieczeństwa, np. ewakuacji, mapy i strzałki kierunkowe. Ma ułatwić użytkownikom skuteczną orientację w terenie i dostarczyć im informacji o możliwościach danego miejsca. Znaki informacyjne, jak sama nazwa wskazuje, przekazują szeroki zakres informacji niezwiązanych wprost z nawigacją. Trzecia kategoria – oznakowanie wyrażające tożsamość i osobistą sprawczość jej autorów – to znaki ekspresyjne. Dotyczą one dwóch typów sprawczości lub tożsamości negocjowanych w krajobrazie językowym. Czwartą podstawową funkcją znaków jest otwieranie dialogu lub stwarzanie szansy odbiorcom wiadomości na interakcję z pejzażem językowym. Takie znaki noszą nazwę interaktywnych. Oznakowania zawierające logo lub ikony o znaczeniu kulturowym mają charakter symboliczny.

Backhaus (2007) proponuje analizę na podstawie typów dyskursu, co pozwala zobaczyć, w jaki sposób wielojęzyczność objawia się w przestrzeni publicznej i jakie rodzaje relacji komunikacyjnych są w niej możliwe. W tym celu typy dyskursu można podzielić na:

- 1) infrastrukturalne,
- 2) regulacyjne,
- 3) komercyjne,
- 4) transgresyjne,
- 5) upamiętniające (Ziegler i in. 2019).

Do kategorii infrastrukturalnej zalicza się znaki drogowe, informacje o godzinach otwarcia instytucji oraz pisemne informacje na automatach biletowych i rozkładach jazdy. Oznakowaniem regulacyjnym nazywamy elementy regulujące wszelkie przejawy działalności w przestrzeni publicznej, np. znaki drogowe, znaki zakazu, ostrzeżenia. Do dyskursu komercyjnego należą szyldy sklepowe, reklamy, a także znaki oznaczające firmy i przedsiębiorstwa. Kategoria transgresyjna obejmuje graffiti, przywieszki, naklejki i plakaty, które zostały narysowane lub naklejone bez zezwolenia na ścianach budynków, latarniach ulicznych itp. Znaki upamiętniające to najczęściej tablice pamiątkowe, wyrażające szacunek dla wydarzenia lub osób.

4. POLSKA DIASPORA W WIELKIEJ BRYTANII

Przetrwanie języka i kultury polskiej na obczyźnie zawdzięczamy m.in. dobrze rozwiniętemu systemowi edukacji, sieci szkół sobotnich, a także różnym organizacjom stworzonym przez polskich emigrantów po II wojnie światowej. W 2017 r. język polski był drugim najczęściej używanym językiem w Anglii i Walii. Od tego czasu

co roku rodziło się ponad 20 tys. dzieci polskiego pochodzenia. Polacy od samego początku zakładali liczne organizacje polityczne i społeczne, które miały promować sprawę polską na arenie międzynarodowej i nieść pomoc przybywającym emigrantom (Marchlewicz 2008). Znaczącą rolę w życiu Polonii zawsze odgrywał Kościół katolicki (Gołębiewski 2018), który ją jednoczył, zdecydowanie wspierał polską tożsamość narodową i tworzył namiastkę ojczyzny. Przez prawie dwa stulecia Kościół katolicki był ośrodkiem życia społecznego Polaków. Dobrze rozwinięta sieć parafii stała się miejscem spotkań, wymiany informacji, a nawet nieformalnym rynkiem pracy i usług (Garapich 2019). W bliskim sąsiedztwie parafii katolickich otwierały się pierwsze polskie przedsiębiorstwa i szkoły – areny rozwoju języka i kultury, wyznaczające granice emigranckich gmin. Takie działania sprawiały, że Polacy podświadomie wykazywali się dużą żywotnością etnolingwistyczną, świadczącą o tym, że język polski niesie za sobą niezwykłą tożsamość i kapitał kulturowy (Bourdieu 1991). W rezultacie w Londynie można łatwo zidentyfikować kilka dzielnic, które są dużymi skupiskami Polaków i ośrodkami ich działalności gospodarczej, społecznej i kulturalnej. Widać w nich oczywiście zróżnicowane warunki demograficzne i społeczno-ekonomiczne miasta, a jednocześnie dzielnice te tworzą obszary o typowo polskim charakterze. Mowa o: Ealing, Acton, Barnet, Brent, Haringey i Hounslow.

Po wstąpieniu Polski do UE, gdy Wielka Brytania otworzyła swój rynek pracy, stała się ona atrakcyjnym kierunkiem migracji zarobkowych (Okólski, Salt 2014). Według spisu powszechnego z 2011 r. w Wielkiej Brytanii mieszkało wtedy prawie 691 tys. Polaków (ONS 2011). Tendencja liczby Polaków emigrujących na Wyspy Brytyjskie do pracy utrzymywała się przez kilka lat i osiągnęła szczyt w 2017 r., kiedy to liczba imigrantów z Polski przekroczyła milion (ONS 2021). Skończyła się jednak wraz z Brexitem: w 2021 r. liczba mieszkańców Wielkiej Brytanii pochodzących z Polski spadła do 696 tys. Wprawdzie Polska, wchodząc do EOG, znacząco wzmocniła swoją obecność w Wielkiej Brytanii, ale Brexit i tak zapoczątkował proces kurczenia się tamtejszej Polonii.

3. OPIS BADANIA

Badanie, którego dotyczy ten artykuł, koncentruje się na jednym szczególnym aspekcie pejzażu językowego, a mianowicie – na kompozycji językowej i obecności języka polskiego w przestrzeni publicznej dzielnicy Ealing w Londynie. Uwzględnia ono instytucje publiczne i placówki prywatne. Wprawdzie zgodnie ze swoją polityką językową Anglia jest krajem jednojęzycznym, jednak w ciągu ostatnich dziesięcioleci w społeczeństwie wzrosło rozpowszechnienie języka polskiego i innych języków, mimo że oficjalnie pozostają one nieuznawane. W rezultacie w niektórych częściach

miasta czy kraju obecnie nie da się uniknąć kontaktu wzrokowego lub słuchowego z polszczyzną. Celem tego studium jest zbadanie, w jakim stopniu język polski jest widoczny w pejzażu językowym dzielnicy Ealing, oraz podjęcie próby wyjaśnienia jego obecności.

Na potrzeby badania przyjęto metodologię zastosowaną przez Barni i Bagnę (2010). Tworzy ją kilka aspektów analizy semiotycznej i językowej: konteksty, dominacja języka, gatunek i funkcja tekstu. Zgodnie z tą metodologią badany materiał to zbiór znaków statycznych w pejzażu językowym, czyli tekstów pisanych w kilku formach. Każdy zebrany znak został opatrzony informacją o: numerze zdjęcia, dacie, rodzaju tekstu (jednojęzyczny, dwu-/wielojęzyczny), gatunku tekstu, funkcji, domenie, kontekście i lokalizacji (Gallina 2017). Następnie zanalizowano: opis języka/języków i jego/ich funkcji komunikacyjnych; miejsce, w którym znajduje się znak (aby zrozumieć, czy wpływa ono w jakikolwiek sposób na jego funkcję komunikacyjną); znaczenie, jakie język przyjmuje w znakach dwu-/wielojęzycznych, oraz jego dominację w innych językach.

Wybrano jeden obszar pobierania danych: dzielnicę Ealing w zachodnim Londynie, której populacja liczy ok. 340 tys. mieszkańców, co czyni Ealing trzecią najludniejszą dzielnicą tego miasta. Wspomniany obszar jest zróżnicowany etnicznie; zamieszkuje go m.in. duża społeczność polska. Jej korzenie sięgają czasów II wojny światowej i napływu emigrantów z polskich sił zbrojnych. Społeczność ta znacznie się rozrosła. Przybywa punktów usługowych, które są bardziej zróżnicowane i oferują lepszą jakość usług. Zwłaszcza od wejścia Polski do Unii Europejskiej rozmaite usługi, świadczone są przez polskich pracowników biur podróży, fryzjerów, księgowych, prawników czy lekarzy (ONS 2021). Coraz więcej sklepów oferuje autentyczną polską żywność. W 2021 r. ta londyńska gmina charakteryzowała się najwyższym odsetkiem osób mówiących po polsku – 7% populacji.

Badania przeprowadzono na kilku ulicach. Prace terenowe rozpoczęły się w pobliżu stacji metra Ealing Broadway. Autor przemieszczał się na zachód wzdłuż Uxbridge Road; gromadzenie danych odbywało się także na niektórych sąsiednich ulicach. Uxbridge Road to główna arteria przebiegająca przez Ealing. Jest dobrze skomunikowana z innymi częściami Londynu, zapewnia mieszkańcom i osobom dojeżdżającym do pracy kilka połączeń transportowych. Na badanym odcinku znajdują się sklepy i usługi zlokalizowane na otwartej przestrzeni, przy samej ulicy oraz wokół kilku sąsiednich ulic, stąd wybór tej konkretnej części dzielnicy. Teren od stacji metra na zachód jest prawdopodobnie najruchliwszą częścią Ealing.

4. ANALIZA I WNIOSKI

łącznie w okresie od września do grudnia 2022 r. sfotografowano aparatem cyfrowym 368 znaków; robiono zdjęcia wzdłuż każdej ulicy po jej jednej, a następnie drugiej stronie. Jest to standardowa technika prowadzenia badań nad pejzażem językowym (Huebner 2009). Próbę podzielono w następujący sposób: 69% (N = 254) znaków pochodziło z Uxbridge Road, a 31% (N = 114) – z sąsiednich ulic.

Niezwykle istotne wydaje się wskazanie, że na badanym obszarze większość zebranych znaków ma charakter oddolny. Są one projektowane z większą swobodą, jak zauważa Ben-Rafael (2009), ponieważ ich twórcami są zwykli ludzie, którzy często pozostają anonimowi. Aż 97% zebranych znaków w badanej próbie to znaki oddolne, podczas gdy tylko 3% znaków – odgórne.

Dodatkowo każdy znak został skategoryzowany jako tekst pierwotny lub wtórny. Tekst pierwotny zawiera nazwę placówki i jej rodzaj, natomiast tekst wtórny – dodatkowe informacje, takie jak godziny otwarcia, oferta itp. Do oznakowania pierwotnego zaliczono 73% zebranych znaków (N = 269), podczas gdy pozostałe 27% sklasyfikowano jako przykłady oznakowania wtórnego (N = 99). Tabela 1 przedstawia podsumowanie zebranego oznakowania.

Tabela 1. Zestawienie zbiorcze znaków

Kategorie		N	%
Miejsce	Uxbridge Road	254	69
	ulice przyległe	114	31
Typ oznakowania	oznakowanie odgórne	11	3
	oznakowanie oddolne	357	97
Pochodzenie oznakowania	pierwotne	269	73
	wtórne	99	27

Z danych liczbowych przedstawionych w tabeli 1 wynika, że język polski występuje głównie w oznakowaniu oddolnym (97%), podczas gdy w oznakowaniu odgórnym jest rzadko reprezentowany (3%). Ponadto dane przedstawione w tabeli 2 wskazują, że w 58% znaków dominuje wzór jednojęzyczny (język polski), przy czym ta kategoria nie zawiera przykładów znaków odgórnych. W kategorii znaków dwujęzycznych mamy 32% znaków polsko-angielskich i 8% angielsko-polskich. Pozostałe 2% znaków to znaki wielojęzyczne, zawierające języki: polski, angielski i francuski lub włoski.

Tabela 2. Kategorie językowe znaków

Kategorie językowe	N	%
jednojęzyczne polskie	213	58
dwujęzyczne polsko-angielskie	118	32
dwujęzyczne angielsko-polskie	29	8
inne	8	2

Wzorce widoczne w pejzażu miejskim Ealing mogą sugerować, że społeczność polskojęzyczna jest dobrze zorganizowana i aktywna. Wysoki odsetek znaków jednojęzycznych i dwujęzycznych polsko-angielskich wskazuje na istnienie działań i organizacji wspierających utrzymanie polszczyzny (Tufi 2017). W odniesieniu do dziedzin aktywności biznesowej reprezentowanej w pejzażu językowym Ealing (tabela 3) warto zauważyć, że najwięcej (45%) przedsiębiorstw zajmowało się żywieniem – były to restauracje, kawiarnie, supermarkety itp. Na drugim miejscu znalazła się domena zdrowie i uroda: przychodnie lekarskie (w tym te z lekarzami pierwszego kontaktu), przychodnie stomatologiczne, usługi pielęgniarstwa, salony kosmetyczne, salony fryzjerskie, gabinety terapeutów, gabinety masażyści (31%). Następną domeną była religia (9%), obejmująca głównie nabożeństwa kościelne. Edukacja była widoczna w Ealing w ofertach różnych ośrodków oferujących kursy, szkolenia i instruktaż (8%). Pojawiła się także rozrywka (7%): stacje radiowe, wydawcy, księgarnie, biblioteki, kafejki internetowe i stoiska z gazetami.

Tabela 3. Przegląd znaków według domen

Domeny	N	%
żywienie	167	45
zdrowie i piękno	114	31
religia	33	9
edukacja	29	8
rozrywka	25	7

Ze względu na pierwotną funkcję zgromadzonych znaków wyróżniono pięć głównych typów, z których jeden – informacyjny – okazał się najczęstszy (47%). Na drugim miejscu znalazły się oznakowania nawigacyjne (24%) i znaki ekspresyjne (15%). Mniej widoczne były funkcje symboliczne (9%) i interakcyjne (4%). Wyniki pokazują, że charakter dzielnic Ealing jest wyrazisty i interaktywny (tabela 4). Analiza pozwoliła na lepsze zrozumienie relacji komunikacyjnych w dyskursach przestrzeni publicznej (Backhaus 2007).

Tabela 4. Przegląd podstawowych funkcji znaków

Funkcje znaków	N	%
nawigacyjne	89	24
informacyjne	173	47
ekspresyjne	55	15
interaktywne	18	5
symboliczne	33	9

Obserwowane gatunki tekstowe obejmowały różne kategorie (tabela 5). Najliczniejsze były ogłoszenia (62%), a następnie – reklamy (29%). Jedne i drugie dostarczają odbiorcom ogólnych informacji na temat wydarzeń publicznych, takich jak koncerty i spotkania, a także ofert handlowych. Widoczne były również tablice z nazwami (5%) i znaki drogowe (4%), jednak miały one charakter informacyjny dla przechodniów, motocyklistów i kierowców.

Tabela 5. Przegląd gatunków tekstowych w zebranych oznakowaniu

Gatunki tekstowe	N	%
nazwy	18	5
ogłoszenia	228	62
reklamy	107	29
znaki drogowe	15	4

Zebrane i przeanalizowane oznakowanie dowodzi, że język polski zarówno wyznacza, jak i tworzy terytorium społeczne i kulturowe. Nawet niewielkie napisy czy reklamy wywierają silny wpływ wizualny na wybrane miejsce, jego mieszkańców i osoby dojeżdżające do pracy, konstruując przestrzenie tożsamości (Pietikäinen i in. 2011; Ben-Rafael i in. 2006).

7. DYSKUSJA

W artykule przedstawiono obecność języka polskiego w pejzażu językowym dzielnicy Ealing w Londynie, ze szczególnym uwzględnieniem funkcji oznakowania w języku polskim, gatunków i dziedzin. Starano się opisać zakres obecności polszczyzny w przestrzeni miejskiej wybranego obszaru, a dzięki temu – rozpoznać politykę językową panującą na określonym terenie badań.

Z danych przedstawionych w tabelach wynika, że w dzielnicy Ealing występują dwa główne typy znaków ze słowami w języku polskim: odgórne (oficjalne) i oddolne (prywatne), chociaż przykładów tych pierwszych jest niewiele. Wiąże się to wyraźnie z polityką językową obowiązującą w Anglii. Ponieważ język polski widać głównie w oznakowaniu oddolnym/ prywatnym, pejzaż językowy wykazuje nierównowagę: brak statusu prawnego języka polskiego (niedostatecznie reprezentowanego w instytucjonalnie kontrolowanej przestrzeni publicznej) kontrastuje z tym, jak rzeczywiście wyglądają relacje pomiędzy innymi niż angielski językami i społecznościami etnicznymi oraz w ich obrębie.

Reasumując: pomimo że w większości wypadków język polski występuje na tablicach prywatnych, można stwierdzić, że jest on dobrze widoczny w przestrzeni miejskiej dzielnicy. Udokumentowano bardzo dużo znaków nie tylko przy głównych arteriach, lecz także na ulicach prostopadłych do nich. W badaniu zidentyfikowano pięć funkcji oznakowania angażującego język polski: nawigacyjną, informacyjną, ekspresyjną, interakcyjną i symboliczną. Jedynie funkcje informacyjna i ekspresyjna wskazywały na największe znaczenie polszczyzny. Warto zauważyć, że duża liczba sfotografowanych znaków jednojęzycznych pełniła również funkcję informacyjną, co nie powinno dziwić. Zdarzały się również przejawy funkcji interakcyjnej i symbolicznej, ale rzadko – znaleziono zaledwie kilka przykładów takich oznakowań. Można wysnuć wniosek, że ich obecność świadczy o zaangażowaniu członków społeczności w polskie wartości i praktyki kulturowe.

Jeśli chodzi o gatunki tekstowe, dominowały napisy i reklamy. Co więcej, te dwa typy wykazywały najwyższy odsetek języka polskiego, bo były w większości jednojęzyczne. W ogromnym stopniu przyczyniły się do ożywienia języka polskiego (podobnie jak funkcje).

Odnosząc się do domen występujących w zebranych oznakowaniu, należy stwierdzić wysoką obserwowalność języka polskiego – zwłaszcza w kontekście żywienia oraz zdrowia i urody. Analizowane znaki świadczą także o tym, że większość produktów i usług oferuje się członkom społeczności polskojęzycznej, stąd też domyślnie muszą one być jednojęzyczne. Co więcej, oznakowanie jednojęzyczne wyraźnie widać w religii i rozrywce. Te sfery życia mają dla Polonii duże znaczenie, ponieważ przybliżają jej ojczyznę, pielęgnują tożsamość narodową i wnoszą wkład w życie społeczne Polaków.

5. PODSUMOWANIE

Jak stwierdza Jaworski (2014: 525), krajobrazy językowe „kształtują zazwyczaj niewidoczne, ale możliwe do wyśledzenia działania konstytutywne, które mają głęboko ideologiczny charakter, obejmują priorytety, cele i konkurencyjne systemy wartości różnych aktorów społecznych”. Może to wskazywać m.in., że wszystko, co zrobią

członkowie społeczności, natychmiast stanie się widoczne w krajobrazie językowym danego obszaru. Ich działalność – czy to religijna, czy kulturalna, czy związana z biznesem – jest ukazana na ulicach i w witrynach handlowych, na stoiskach i tablicach. Z Polską wiązą się tożsamość i kapitał kulturowy. Oznakowanie konstruuje niewidzialne granice i wyznacza terytoria Polonii, dla której niezwykle istotną rolę odgrywa zachowanie języka i tożsamości, a także zapewnienie członkom wspólnoty tak potrzebnego poczucia przynależności.

Z drugiej strony pejzaż językowy dzielnicy Ealing dowodzi, że polszczyzna nie ma statusu dominującego na lokalnym rynku językowym. Nie jest to także język prestiżowy, choć powszechnie nauczany w Londynie. Ponieważ w Wielkiej Brytanii polszczyzna nie ma statusu prawnego, mimo że jest drugim najczęściej słyszczanym językiem, nie zajmuje istotnego miejsca w instytucjonalnie kontrolowanej przestrzeni publicznej, co wynika z obowiązującej polityki językowej państwa. Badanie świadczy zatem o tym, że Polacy, jako twórcy znaków, mogliby skorzystać z negocjacji przepisów, aby położyć większy nacisk na swoją kulturę i język.

Podsumowując, konieczna jest dalsza praca, która przyczyniłaby się do lepszego zrozumienia roli, jaką odgrywa język polski w dyskursach przestrzeni publicznej Londynu. Właściwe byłoby porównanie danych uzyskanych w badaniu z wynikami dotyczącymi innych języków występujących w tym mieście. Poza tym badacze mogliby sprawdzić, co twórcy i odbiorcy znaków myślą o oznakowaniu na obszarze, który zamieszkują. W idealnej sytuacji, biorąc pod uwagę perspektywę diachroniczną, powrót po kilku latach do tego samego miejsca badawczego dałby ciekawy wgląd w to, jak mógł się zmienić pejzaż językowy Ealing. Ponieważ występowanie języka polskiego w pejzażach językowych pozostaje ogólnie niedostatecznie zbadane, warto byłoby zanalizować, w jaki sposób pejzaż językowy, także ten na innych obszarach zamieszkałych przez społeczności polonijne, funkcjonuje i konstruuje tożsamość swoich twórców.

Bibliografia

- Appadurai, A. 1996. *Modernity at large: Cultural dimensions of globalization*. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.
- Backhaus, P. 2006. Multilingualism in Tokyo: A look into the linguistic landscape. *International Journal of Multilingualism* 3 (1), s. 52–66.
- Backhaus, P. 2007. *Linguistic landscapes: A comparative study of urban multilingualism in Tokyo*. Bristol: Multilingual Matters Ltd.
- Barni, M., Bagna, C. 2010. *Linguistic landscape and language vitality*. W: *Linguistic landscape in the city*, red. E. Shohamy, E. Ben-Rafael, M. Barni, s. 3–18. Bristol: Multilingual Matters Ltd.
- Barni, M., Bagna, C. 2017. The critical turn in LL: New methodologies and new items in LL. *Linguistic Landscape* 1 (1/2), s. 6–18.

- Ben-Rafael, E., Shohamy, E., Amara, M.H., Trumper-Hecht, N. 2006. Linguistic landscape as symbolic construction of the public space: The case of Israel. *International Journal of Multilingualism* 31 (1), s. 7–30.
- Bolton, K. 2012. World Englishes and linguistic landscapes. *World Englishes* 31 (1), s. 30–33.
- Bourdieu, P. 1991. *Language and symbolic power*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Cenoz, J., Gorter, D. 2006. *Linguistic landscape and minority languages*. W: *Linguistic landscape: A new approach to multilingualism*, red. D. Gorter, s. 67–80. Bristol: Multilingual Matters Ltd.
- Cenoz, J., Gorter, D. red. 2015. *Multilingual education*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Coulmas, F. 2009. *Linguistic Landscaping and the seed of the public sphere*. W: *Linguistic Landscape: Expanding the Scenery*, red. E. Shohamy i D. Gorter, s. 13–24. Abingdon: Routledge.
- Czerwińska, J. 2003. Działalność charytatywna Towarzystwa Literackiego Przyjaciół Polski w Londynie u schyłku XIX wieku. *Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis* 17. *Studia Historica* 2, s. 303–310.
- Dąbrowska, M. 2020. *Linguistic landscape: The multilingual cityscape of Kraków*. W: *Languages in contact and contrast: A festschrift for Professor Elżbieta Mańczak-Wohlfeld on the occasion of her 70th birthday*, red. M. Szczyrbak, A. Tereszkiwicz, s. 121–132. Kraków: Wydawnictwo UJ.
- Gallina, F. 2017. *The Italian language in the Tanzanian LL: Between the Italian way of life and mass tourism*. W: *Negotiating and contesting identities in Linguistic Landscape*, red. R. Blackwood, E. Lanza, H. Woldemariam, s. 36–51. London: Bloomsbury.
- Garapich, M.P. 2019. Migracje z Polski do Wielkiej Brytanii: geneza, stan dzisiejszy, wyzwania na przyszłość. *Studia BAS* 4 (60), s. 13–30.
- Geben, K. 2022. The Polish language in the linguistic landscape of Vilnius. *Acta Baltico-Slavica* 46 (2022). Online: <http://doi.org/10.11649/abs.2867> [dostęp: 20.08.2023].
- Gołębiowski, J.J. 2015. Elity polskie w Londynie po II wojnie światowej. *Studia Polonijne* 36, s. 89–102.
- Gołębiowski, W.W. 2018. Rola Kościoła Katolickiego oraz polonijnych organizacji w USA w kształtowaniu świadomości narodowej młodego pokolenia Polaków. *Łódzkie Studia Teologiczne* 27 (4), s. 45–62.
- Gorter, D. 2006. *Linguistic landscape: A new approach to multilingualism*. Bristol: Multilingual Matters.
- Gorter, D. 2013. Linguistic landscapes in a multilingual world. *Annual Review of Applied Linguistics* 33, s. 190–212.
- Gorter, D. 2023. *Multilingual inequality in public spaces: Towards an inclusive model of Linguistic Landscape*. W: *Multilingualism in public spaces: Empowering and Transforming Communities*, red. R. Blackwood, D.A. Dunlevy, s. 13–30. London: Bloomsbury.
- Góral, B. 2011. Czym jest pejzaż językowy (*linguistic landscape*)? *Investigationes Linguisticae* 24, s. 41–60.
- Hallett, R., Quiñones F.M. 2023. The linguistic landscape of an Urban Hispanic-Serving Institution in the United States. *Social Semiotics* 33 (3), s. 645–659.
- Huebner, T. 2009. *A framework for the linguistic analysis of linguistic landscapes*. W: *Linguistic Landscape: Expanding the Scenery*, red. E. Shohamy, D. Gorter, s. 70–87. Abingdon: Routledge.
- Hulas, M. 1996. *Goście czy intruzi? Rzqd polski na uchodźstwie: wrzesień 1939 – lipiec 1943*. Warszawa: Instytut Historii PAN.
- Hult, F.M., Kelly-Holmes, H. 2019. Spectacular language and creative marketing in a Singapore tailor shop. *International Journal of Multilingualism* 16 (1), s. 79–93.

- Janeta, M. 2012. Polacy w Wielkiej Brytanii – emigracja powojenna i poakcesyjna. Różnice, podobieństwa, wzajemne relacje. *Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny* 38 (3), s. 1–26.
- Jaworski, A. 2014. Mobile Language in Mobile Places. *International Journal of Bilingualism* 18 (5), s. 524–533.
- Jones, R.H. 2012. *Discourse Analysis: A Resource Book for Students*. Abingdon: Routledge.
- Kimura, G.C. 2017. Signs of De-territorialization? Linguistic Landscape at the German-Polish Border. *Euroasia Border Review* 8 (1), s. 45–58.
- Landry, R., Bourhis, R.Y. 1997. Linguistic Landscape and Ethnolinguistic Vitality. *Journal of Language and Social Psychology* 16 (1), s. 23–49.
- Lanza, E., Woldemariam, H. 2009. *Language ideology and linguistic landscape: Language policy and globalization in a regional capital of Ethiopia*. W: *Linguistic Landscape: Expanding the Scenery*, red. E. Shohamy, D. Gorter, s. 189–205. Abingdon: Routledge.
- Lanza, E., Woldemariam, H. 2014. Indexing modernity: English and branding in the linguistic landscape of Addis Ababa. *International Journal of Bilingualism* 18 (5), s. 491–506.
- Li, W., Zhu, H. 2021. Making sense of handwritten signs in public spaces. *Social Semiotics* 31 (1), s. 61–87.
- Łodziński, S. 2019. Języki mniejszości narodowych w przestrzeni publicznej. Czy zmiana krajobrazu językowego w Polsce? *Nauka* 3, s. 125–145.
- Karolak, M. 2022. Linguistic landscape in a city of migrants: a study of Souk Naif area in Dubai. *International Journal of Multilingualism* 19 (4), s. 605–629.
- Malinowski, D. 2009. *Authorship in the linguistic landscape: A multimodal-performative view*. W: *Linguistic Landscape: Expanding the Scenery*, red. E. Shohamy, D. Gorter, s. 107–125. Abingdon: Routledge.
- Marchlewicz, K. 2008. *Wielka emigracja na Wyspach Brytyjskich (1831–1863)*. Warszawa: Instytut Historii PAN.
- Okólski, M., Salt, J. 2014. Polish emigration to the UK after 2004: Why did so many come? *Central and Eastern European Migration Review* 3 (2), s. 1–27.
- ONS 2021. Census 2021 results. Online: <https://www.ons.gov.uk/census> [dostęp: 15.08.2023].
- Pietikäinen, S., Lane, P., Salo, H., Laihiala-Kankainen, S. 2011. Frozen actions in the Arctic linguistic landscape: a nexus analysis of language processes in visual space. *International Journal of Multilingualism* 8 (4), s. 277–298.
- Putz, M., Mundt, N. red. 2019. *Expanding the linguistic landscape: Linguistic diversity, multimodality and the use of space as a semiotic resource*. Bristol: Multilingual Matters Ltd.
- Ruzaitė, J. 2017. The linguistic landscape of tourism: Multilingual signs in Lithuanian and Polish resorts. *Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics* 8 (1), s. 197–220.
- Scollon, R., Wong Scollon, S. 2003. *Discourses in Place*. Abingdon: Routledge.
- Seals, C. 2021. *Classroom translanguaging through the linguistic landscape*. W: *Language teaching in the linguistic landscape: Mobilising pedagogy in public space*, red. D. Malinowski, H.H. Maxim, S. Dubreil, s. 119–141. Dordrecht: Springer.
- Shohamy, E. 2012. *Linguistic landscapes and multilingualism*. W: *The Routledge Handbook of Multilingualism*, red. M. Martin-Jones, A. Blackledge, A. Creese, s. 550–563. Abingdon: Routledge.
- Shohamy, E. 2015. LL research as expanding language and language policy. *Linguistic Landscape* 1 (1), s. 152–171.

- Shohamy, E., Waksman, S. 2013. *Talking back to the Tel Aviv centennial: LL responses to top-down agendas*. W: *Linguistic landscapes, multilingualism and social change*, red. C. Hélot, M. Barni, R. Janssens, C. Bagna, s. 109–126. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Sloboda, M. 2009. *State ideology and linguistic landscape: A comparative analysis of (post)communist Belarus, Czech Republic and Slovakia*. W: *Linguistic Landscape: Expanding the Scenery*, red. E. Shohamy, D. Gorter, s. 173–188. Abingdon: Routledge.
- Todd Garvin, R., Eisenhower, K. 2017. *A comparative study of linguistic landscapes in middle schools in Korea and Texas: Contrasting signs of learning and identity construction*. W: *Negotiating and contesting identities in Linguistic Landscape*, red. R. Blackwood, E. Lanza, H. Wol-demariam, s. 215–231. London: Bloomsbury.
- Tufi, S. 2013. Language ideology and language maintenance: The case of Sardinia. *International Journal of the Sociology of Language* 219, s. 145–160.
- Vandenbroucke, M. 2014. Language visibility, functionality and meaning across various Time-Space scales in Brussels' multilingual landscapes. *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 36 (2), s. 1–19.
- Ziegler, E., Schmitz, U., Uslucan, H.H. 2019. *Attitudes towards visual multilingualism in the linguistic landscape of the Ruhr area*. W: *Expanding the linguistic landscape: Linguistic diversity, multimodality and the use of space as a semiotic resource*, red. M. Putz, N. Mundt, s. 264–299. Bristol: Multilingual Matters Ltd.

Analysing the presence of Polish in the linguistic landscape of a London district

Summary

The article describes the Polish language in the public space of the London district of Ealing, known as the location of the Polish diaspora. The study presents the status of the Polish language, the issue of the dominance of English over the Polish language, and attempts to answer the question of how these languages combine in bi-/multilingual signage. A methodological framework was adopted to analyse the corpus of signs, covering aspects of semiotic and linguistic analysis, such as context, domain, language dominance, genre, and text function. The Polish language indexes and constructs public spaces in various areas of Ealing as places of identity, and Poles thus contribute through their actions to a high degree of ethnolinguistic vitality of the language.

Keywords: linguistic landscape – London – Polish diaspora – the Polish language.

Adj. Marta Falkowska